

Naslov: Osnovna šola Col

Col 35, 5273 Col

Telefon: +386 (0)5 36 43 350

Fax: +386 (0)5 36 43 357

TURISTIČNA NALOGA

OŠ COL

»KULTURA IN TURIZEM«

LEDENE SKRIVNOSTI NAŠIH JAM

»Odledenitev« kulture dediščine

Avtorice:

Veronika Bajc, 9. razred

Adele Čebokelj, 9. razred

Nika Gorše, 9. razred

Ana Kobal, 9. razred

Tajda Lampe, 9. razred

Sandra Pregelj, 9. razred

Mentorja:

Jasmina Likar Štinjek,

prof. geografije

in zgodovine

Pavel Makovec,

prof. matematike

in računalništva

Col, šolsko leto 2017/2018

Kazalo vsebine

POVZETEK	2
UVOD	3
Izbira teme	4
Načrt dela	4
RAZISKAVA.....	5
Razgovori, intervjuji in ankete	5
Viharjenje možganov	6
Raziskovanje po spletu in literaturi	6
Obisk jam	8
IZVEDBA PROGRAMA	9
TRŽENJE, OGLAŠEVANJE IN PROMOCIJA.....	15
ZAKLJUČEK	16
NAČRT PREDSTAVITVE NA TURISTIČNI TRŽNICI	17
Stojnica	17
Vabljenje ljudi po Mercator centru	17
Propagandni materiali	17
Spominki	17
Zabavne igre	17
Program na stojnici	18
VIRI IN LITERATURA.....	19
KAZALO SLIK IN FOOGRAFIJ.....	20
PRILOGE.....	21
Priloga 1: Plakat za tržnico.....	21
Priloga 2: Vprašanja za intervjuje	22

POVZETEK

V šolskem letu 2017/18 sta Turistična zveza Slovenije in Zavod RS za šolstvo razpisala 32. državni festival *Turizmu pomaga lastna glava*. Tema letošnjega festivala je *Kultura in turizem*. Članice turističnega krožka smo v naših krajih odkrile že pozabljeno kulturno dediščino – ledarstvo – in zato pripravile turistični program *LEDENE SKRIVNOSTI NAŠIH JAM*, s podnaslovom »ODLEDENITEV« *KULTURNE DEDIŠČINE*.

Pripravile smo privlačen in raznolik kulturni program rezanja in prevoza ledu. Spoznali boste, s čim so se preživljali naši predniki. Obiskovalcem ponujamo posebno doživetje: odkrivali bomo skrite koticke planote Nanos, spustili se bomo v ledenico, lomili bomo led, poskusili se bomo kot furmani in na koncu uživali v kulinariki naših krajev. Program je zelo aktiven, obiskovalci niso le gledalci, temveč jih vključimo v dejavnost samo. Pomagajo nam pri rezanju, dvigovanju in prevozu ledu. Tako spoznajo, kako težaško in nevarno je bilo to delo. Ta običaj kulturne dediščine in avtentično izkušnjo pa naši obiskovalci spoznajo v čisti in neokrnjeni naravi.

Ledarstvo je bilo značilno le za naše kraje – planoti Nanos in Trnovski gozd – in je dokaj nepoznano po Sloveniji. V našem turističnem programu vas popeljemo po Nanosu. Najprej na enourni pohod od Abrama do ledenic Malega vipavskega ledenika in Slapenskega brezna. Tam se spustimo v brezno. Sledi pohod do Velikega vipavskega ledenika, kamor se spustijo vipavski planinci, nam odlomijo kakšen kos ledu, ga dvignemo in naložimo na voz. Skrbno ga obložimo s smrečjem in listjem, da se nam ne more taliti. V preteklosti so furmani vozili led v gostilne v Trst, mi pa bomo naš program – to pot skrajšali in prišli le do Turistične kmetije Abram. Tam si bomo na ledu ohladili pijačo, v gostišču pa nam bodo pripravili furmansko malico.

*Slika 1: Furman, ki pelje led.
(Vir: članice turističnega krožka)*

Naša naloga bo objavljena na šolski spletni strani in dosegljiva v šolski knjižnici.

Ključne besede: ledarstvo, furmanstvo, ledenice, brezna, mrazišča, turistična kmetija, turistični program, kulturna dediščina, narava, gozd, Nanos

UVOD

Ledene skrivnosti naših jam

»Odledenitev« kulturne dediščine

V turistični nalogi vam predstavljamo staro dejavnost, ki se je skozi zgodovino počasi pozabljala in je posebnost naših krajev. Spada med nesnovno kulturno dediščino, saj prikazuje gospodarska znanja in veščine. Predstavljamo vam ledarstvo, ki je v današnjih časih že skoraj pozabljeno. Živimo na apnenastih tleh visokih dinarskih planot, kjer so značilni kraški pojavi. Med te spadajo tudi jame, vrtače, brezna. V nekaterih se skriva tudi led, ki se ponekod ohrani čez vse leto. Take jame imenujemo ledenice. In prav skrivnosti teh ledenic so privedle do nastanka naše naloge.

Že v naslovu in podnaslovu je zajeto bistvo našega programa, naše naloge. Predstavljamo vam naše jame, ledenice in brezna, v katerih so konec 19. in v začetku 20. stoletja lomili in nato vozili led v Trst, saj se je v teh jamah ohranil led čez celo leto. V Trstu so led potrebovali za hlajenje pijače v lokalih, gostilnah in bogatejših gospodinjskih, kupovali so ga pa tudi ladijski prevozniki za hlajenje hrane na ladjah. Tako so naše ledene kocke ohlajevale pijačo in hrano od Trsta pa vse do Aleksandrije v Egiptu.

Starejši ljudje se še spomnijo pripovedovanj o lomljenju ledu v ledenicah in tovorjenju le-tega v Trst. Ta dejavnost je kmalu po drugi svetovni vojni zamrla, ker so se razširili hladilniki.

Običaj lomljenja in prevoza ledu bomo predstavljale na kulturnem dogodku, ki se bo odvijal popoldne in zvečer. Zato imamo v podnaslovu »Odledenitev« kulturne dediščine. Ta naša dediščina je že skoraj pozabljena – zaledenela. Spomnijo se je le najstarejši prebivalci naše vasi. Mi pa bi jo rade obudile in predstavile ljudem, da ne bi šla v pozabo in bi tudi naši vrstniki vedeli, kako so se predniki morali truditi za preživetje. Pomoč smo poiskale pri društvu Doli iz Lokavca, ki se ukvarja z ohranjanjem starih običajev in predstavljanjem le-teh mlajšim generacijam.

Za trženje našega programa smo uporabile modernejše pristope. Pomagale smo si z družabnimi omrežji. Želele smo, da čim več ljudi vidi fotografije naših ledenic in naloge ter nam pomaga pri izdelavi programa. In družabna omrežja so kot nalašč za to. Odprle smo Facebook- in Instagram-profil z naslovom naše naloge, kjer smo objavljale fotografije in razne ankete o naši nalogi. Seveda smo na ogled povabile naše Facebook-prijatelje. Tudi obiskovalci so nam na Facebooku objavili slike in komentarje na ledenice.

*Pa se spustimo v ledenico,
da bomo spoznali njene skrivnosti ...*

Izbira teme

Naša vasica Col leži na robu Trnovskega gozda. Čeprav smo majhni, imamo v vasi dve društvi (Trillek, društvo za ohranitev starih običajev, in Kulturno-umetniško društvo Razpotje), ki se ukvarjata z ohranjanjem kulturne dediščine. Kljub temu pa vasica ni turistično razvita, čeprav bi imeli marsikaj zanimivega pokazati.

Na Osnovni šoli Col že vrsto let deluje tudi turistični krožek, ki vsako leto pripravi turistično nalogo za projekt Turizmu pomaga lastna glava. Vsako leto pripravimo zanimiv in uresničljiv turistični program. Razveselilo nas je, da smo z lansko nalogo Med skale in šcole ... loviti burjo dosegli kar precejšen (pozitiven) odmev, saj so nam obiskovalci naše poti še po koncu projekta in med počitnicami na našo Facebook-stran dodajali fotografije z naše poti. Torej smo z našo nalogo vseeno nekaj dosegle – večji obisk poti Po robu.

Letošnja tema Kultura in turizem nam je na začetku povzročala kar precej preglavic. Obiskovalcem smo želele prikazati oz. predstaviti nek star, že pozabljen običaj. Po številnih razgovorih z našimi starimi starši in pregledu literature (zbornika Mati Gora) smo našle tri stare običaje, ki so bili v preteklosti v naših krajih kar precej razširjeni: oglarjenje, apnenčarstvo in ledarstvo. Ugotovile smo, da oglarjenje v naših krajih še ni povsem zamrlo, saj vsako letu v bližini našega kraja zakurijo vsaj dve kopi. Apnenčarstvo in ledarstvo pa sta dejavnosti, ki sta povsem zamrli. Po pregledu literature in medmrežja, smo se odločile, da bomo raziskale ledarstvo, ki je po drugi svetovni vojni povsem zamrlo, saj ni več potrebe po lomljenju in prodaji ledu iz ledenic, ker imamo zamrzovalnike in hladilnike.

Načrt dela

Najprej smo se odločile, da bomo temeljito proučile ledarstvo – intervjuji, ankete, razgovori, brskanje po spletu. Po določitvi teme bomo skušale ugotoviti, kako in koliko je izbrana tema poznana med našimi sošolci in če je za njih dovolj zanimiva. Nato bomo izbrane jame in ledenice obiskale, da bomo določile naš program. Če bo letošnja zima bolj mila (brez snega), bomo skušale program v spomladanskih mesecih tudi izvesti. Vse pa je odvisno od vremena, saj na Planoti zapade kar precej snega. Med raziskavo in pripravljanjem našega programa bomo ves čas objavljale fotografije in zapise na Facebooku in Instagramu, da nam bodo pri dokončnem oblikovanju le-tega pomagali tudi naši prijatelji na spletu. Z objavami na dveh družabnih omrežjih bo naš program postajal prepoznaven.

RAZISKAVA

Pri pripravljanju naloge smo najprej raziskale kulturno dediščino domačega kraja. Uporabile smo več metod raziskovalnega dela, saj smo hotele dobiti čim več idej. Izhajale smo iz letošnje teme *Kultura in turizem* in najprej naštele vse dogodke, ki so povezani s kulturo našega kraja. Naša vasica Col ima z vsemi zaselki skupaj nekaj manj kot 900 prebivalcev, vendar pa zelo bogato kulturno delovanje. Ugotovile smo, da imajo na našem območju dolgoletno tradicijo pevski zbori (MePZ Duri, MoPZ Razpotje, ženska vokalna skupina, cerkveni pevski zbor, cerkveni otroški pevski zbor), narodno zabavni ansambli (Ansambel bratov Benčina, Nanos), rock skupine (Caipirinha), v preteklosti je uspešno delovala dramska skupina, že vrsto let prirejamo zanimivo Novoletno proslavo, Glasbeni oder, tri vaške veselice ... Vendar pa je vse to po vasi in okolici že dobro poznano. Me pa smo želele, da bi vaščanom in drugim obiskovalcem prikazale nekaj že pozabljenega. In zato je bilo naše prvo raziskovanje usmerjeno v iskanje pozabljenih stvari, navad, običajev ... Sledili so razgovori, intervjuji, ankete.

Razgovori, intervjuji in ankete

Članice turističnega krožka smo s svojimi starimi starši opravile več razgovorov. Spraševale smo jih o starih navadah in običajih v naših krajih. Pripovedovali so nam o težkem življenju v preteklosti, kako so se preživljali, kaj vse so delali. Vsako idejo smo zabeležile in jo na kratko opisale, da smo se lažje odločile za temo programa. Iz razgovorov smo kmalu izluščile tri zanimive dejavnosti, ki so bile v preteklosti razširjene na našem območju – oglarstvo, apnenčarstvo in ledarstvo. Oglarstvo je po Sloveniji zelo razširjeno in poznano. Vsako leto nekaj ljudi v okolici našega kraja pripravi kopo. Tudi pridobivanje apna je v našem kraju precej poznano. Marsikdo se spomni, kako se kuha apno. Lomljenja ledu v ledenicah in prevoza ledu v Trst pa se nekateri starejši spomnijo le iz pripovedovanja staršev. Ta običaj je že skoraj pozabljen in prav zato se nam je zdel najbolj zanimiv. Odločile smo se, da ga obudimo, predstavimo obiskovalcem, da ne bo šel v pozabo.

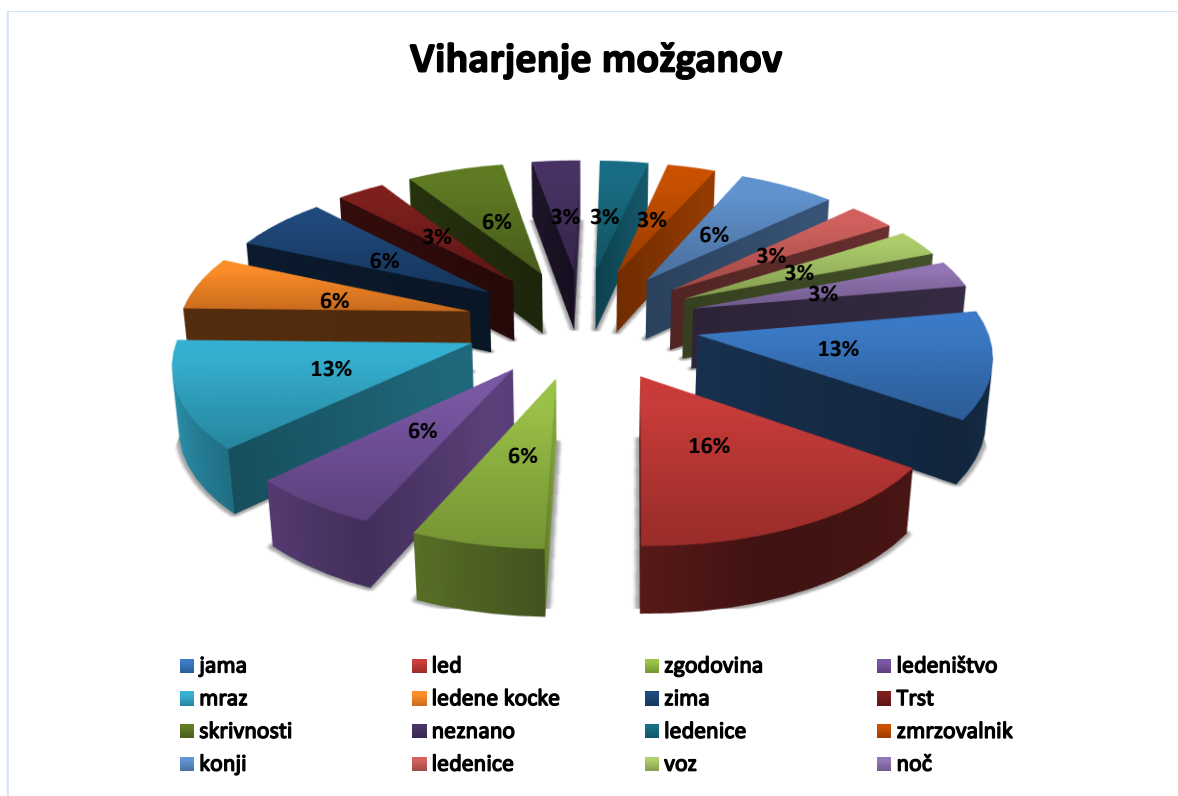
Opravile smo več intervjujev. Obiskale smo najstarejše prebivalce naše vasi in ugotovile, da so se z ledarstvom ukvarjali konec 19. in v začetku 20. stoletja. Našle pa nismo nobenega še živečega ledarja, niti furmana, ki bi vozil ta led. Zato nam je ta tema predstavljala še večji izziv.

V višjih razredih osnovne šole smo izvedle kratko anketo. Učence smo v prvem vprašanju spraševale, če poznajo običaj ledarstva. Odgovor je bil prav v vseh primerih negativen. V

drugem vprašanju smo jih spraševale, kaj si sploh predstavljajo pod pojmom ledarstvo in dobile kar precej zelo zanimivih in smešnih odgovorov. Največkrat je to bilo – proizvodnja ledu. Po izvedeni anketi pa je nekaj učencev prišlo do naše mentorice in ji povedalo, da so se o ledarstvu pogovarjali doma in da so jim njihovi stari starši govorili o tem. Pripravile smo kratek vprašalnik in z njim dobile še nekaj koristnih informacij in kar precej prigrad, ki so povezane z ledarstvom. Oblikovale smo naslov naloge in se ponovno lotile raziskovanja.

Viharjenje možganov

Naslednja metoda, ki smo jo uporabile, je bila metoda viharjenja možganov. Ko smo ledarstvo že malo bolj spoznale, smo želele izvedeti, na kaj najprej pomislimo ob besedi ledarstvo. Vsaka je zapisala prve tri asociacije. In večino naših prvih asociacij smo želele uporabiti v našem programu.

Raziskovanje po spletu in literaturi

Pri turističnem krožku smo precej brskale po spletu. Na spletu smo proučile portal Trnovske in Banjške planote ter Turistično društvo Lokve. Ugotovile smo, da je na spletu opisana ledenica Paradana, ki pa je na žalost predaleč od našega šolskega okoliša. Kmalu smo odkrile še Društvo Doli iz Lokavca, ki se ukvarja z oživiljanjem lokavškega izročila. Na njihovi spletni strani smo spoznale, da so njihovi furmani že pred leti poskusili voziti led v Postojno. Povezale smo se z njihovim predsednikom g. Borisom Blažkom in ta se je odločil, da pride na našo šolo ter nam

predstavi furmanstvo in ledarstvo. Postavljale smo mu vprašanja in on je na njih z veseljem odgovarjal. Priključili so se nam tudi učenci izbirnega predmeta turistična vzgoja. Ugotovile smo, da furmani niso vozili ledu le iz Paradane, temveč iz vseh brezen in večine jam iz okolice našega kraja.

Odpravile smo se še v knjižnico in iskale literaturo o ledenicah, rezanju ledu in o uporabi tega ledu. Pri literaturi nam je pomagal naš bivši učitelj g. Franc Černigoj, ki se ukvarja z zapisovanjem ljudskega izročila. Svetoval nam je zbornik Mati gora, kjer je opisano ledarstvo v okolici našega kraj.

Pri naši raziskavi smo naleteli na kar precej sorodnih si besed po pomenu. In potrebno je bilo razčistiti nekatere pojme.

Kraška jama – je naraven izvotljen prostor pod zemeljskim površjem, ki nastane v kraškem svetu. Nastane kot posledica geoloških procesov, tektonskih premikov, delovanja vode in drugih vplivov na apnenčasto podlago. Lahko ima obliko brezna ali pa je vodoravna.

Ledenica – kraška jama, v kateri se ohrani led (večni led) vse leto ali vsaj večino leta. Ledenica je lahko tudi shramba oz. stavba, kamor so vozili led iz naravnih jam in brezen, da se je ohranil čez poletje. Lahko je bila skopana v tla (klet) ali pa v hrib.

1

Brezno – globoka jama s strmimi stenami.

Mrazišče – globel, luknja, strma vrtača, kjer se zadržuje hladen zrak.

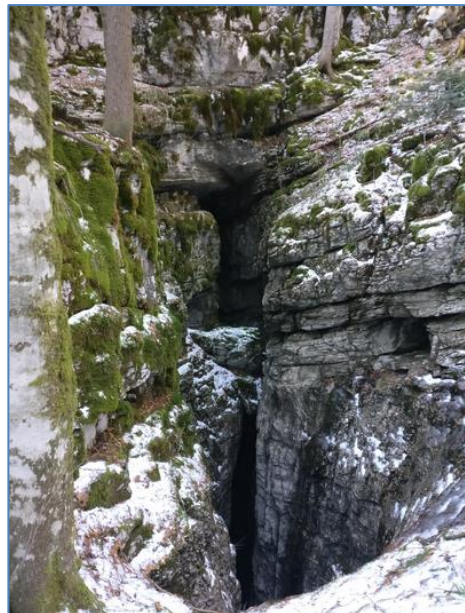
¹ https://sl.wikipedia.org/wiki/Kra%C5%A1ka_jama

Obisk jam

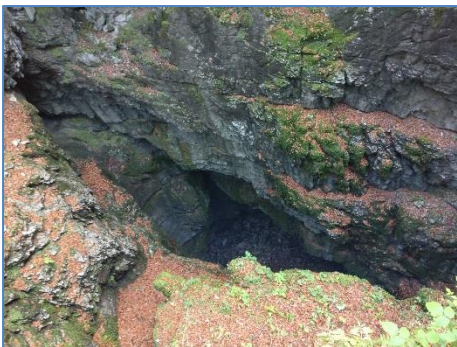
Jame, iz katerih so rezali led in so v okolici našega kraja, med Colom in Predmejo, smo tudi obiskale, z namenom, da najdemo najbolj primerno za prikaz tega starega običaja. V brezna pa se nismo spustile, saj so bila precej globoka in nevarna. Ugotovile smo, da ne bodo primerna za naš program, saj mora biti le-ta varen za obiskovalce. Sledil je še obisk jam in brezen na Nanosu, ki pa so bolj primerna za morebitne obiskovalce. Na terenu smo se odločile, da obiskovalcem predstavimo in jih povabimo v brezno Slapenski ledenik. Obiskali bomo še Veliki vipavski ledenik - ta hrani precej večnega ledu, ker pomeni, da je slednji tam tudi poleti.

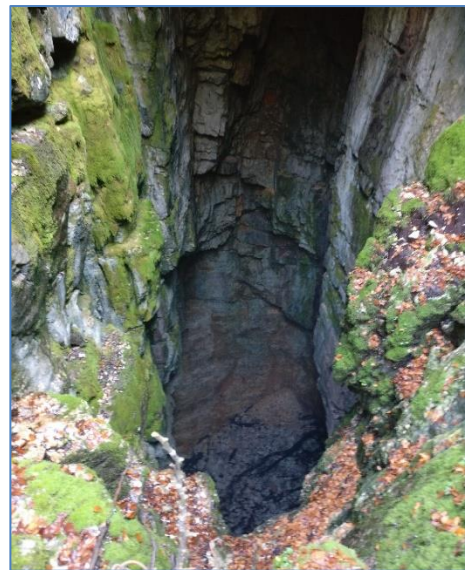
*Slika 2: Slapenski ledenik.
(Foto: članice turističnega krožka)*

*Slika 3: Mali vipavski ledenik.
(Foto: članice turističnega krožka)*

*Slika 4: Zalazarca - Snežna jama.
(Foto: članice turističnega krožka)*

*Slika 5: Kalarjevo brezno.
(Foto: članice turističnega krožka)*

IZVEDBA PROGRAMA

Ime programa:

Ledene skrivnosti naših jam

Trajanje:

3–4 ure

Težavnost:

lahka pot

Oprema:

pohodni čevlji, svetilke, pohodne palice po želji (opremo za spust v brezno priskrbijo člani PD Vipava)

Število udeležencev:

do 20

Cena:

10 eurov (furmanska malica pri Abramumu)

Pomoč pri izvedbi:

- **Društvo Doli, Društvo za oživljanje lokavškega izročila,**
- **Turistična kmetija Abram,**
- **Planinsko društvo Vipava.**

Z obiskovalci našega programa se dobimo pri turistični kmetiji Abram na Nanosu. Ta 500 let stara kmetija leži v neokrnjeni naravi na nadmorski višini 920 metrov. Osrednja zanimivost na kmetiji je manjši živalski vrt z domačimi živali (perutnino, kozami in zajci). Glavni med živalmi pa je velik medved Mitko (star 21 let) – Abramova maskota. Kmetijo obdajajo bukovo-jelovi gozdovi. Tu nas bosta sprejela

Pokrajinsko ime Nanos verjetno izhaja iz besedne zveze *na nos*, v kateri *nós* pomeni 'predgorje'.

Nanos je visoka robna kraška planota Dinarskega gorstva, ki meri po dolžini 12 km, v širino pa 6 km. Na jugozahodu, jugu, jugovzhodu in vzhodu ima strmo odrezani rob. Ločuje celinski del Slovenije od Primorja. Povprečna nadmorska višina je 1100 m, najvišji vrh je Suhi vrh (1313 m). Ker prevladuje apnenec, je površje zakraselo. Tu najdemo številne kraške pojave: vrtače, jame (najgloblja je Strmadna – 379 m), brezna, ... Večji del planote je porasel z bukovimi in jelovo-bukovimi gozdovi. Planota je precej namočena. Povprečno pade 1881 mm padavin letno. Zimske padavine so v obliki snega. V kraških kotanjah in breznihih se sneg obdrži do poletja. Na leto je povprečno 80 dni s povprečno dnevno temperaturo pod lediščem. Značilen vremenski pojav je burja, sunki presežejo hitrost 100 km/h. Kljub obilnim padavinam je površje zaradi propustne kamnine brez tekočih voda.

Gozdnato planoto obiskujejo planinci in jadralski padalci. Nanos prečkata Slovenska planinska transverzala in Slovenska geološka pot. Na razgledni točki Pleša (1262 m) stoji televizijski pretvornik, v bližini katerega je tudi Vojkova koča.

Območje južnih in zahodnih obronkov Nanosa je od leta 1987 razglašeno zaradi številnih botaničnih zanimivosti in naravne ohranjenosti za krajinski park Južni in zahodni obronki Nanosa. Park obsega 2632 ha.

² <https://sl.wikipedia.org/wiki/Nanos>

čisti sveži zrak in ugodna klima. Na zbirnem mestu pri Abramu bomo spoznali naravne in kulturne značilnosti Nanosa.

Najprej se bomo podali na enourno pot od Abrama do Malega vipavskega ledenika. Po poti bomo spoznali tri legende o nastanku cerkvice Sv. Hieronima na Nanosu.

Na Nanosu, kjer danes stoji cerkev, je v borni koči bival puščavnik Hieronim. K njemu se je po nasvete zatekalo obubožano ljudstvo. V zahvalo so se mu oddolžili s hrano in najnujnejšimi življenjskimi potrebščinami. Hieronim pa je v zameno svojo hvaležnost izkazoval s tem, da je – kadar se je bližala huda nevihta – zanetil kres na Grmadi. Zato so mu tam postavili cerkvice.

Hieronim naj bi potoval v Rim in na hrbtu nosil kapelico; pot naj bi ga vodila čez strmi Nanos, kjer je počival ob neki skali ter se z roko naslonil nanjo, zaradi česar naj bi se poznali odtisi njegovih prstov, kapelico pa je pustil na kraju, kjer danes stoji cerkev.

Tretje izročilo pravi, da je cerkev sv. Hieronima stala v “borštu” pri Slavini, vendar jo je svetnik odnesel na Nanos, ker so se v njej radi skrivali tihotapci iz Čičarije in jo večkrat oskrunili.

Slika 6: Zemljevid poti.
(Vir: Geopedija)

Med potjo bomo spoznali nastanek kraških jam ter razlike med jamami, brezni in ledenicami. Na Nanosu je precej globokih vrtač in kotanj. Zaradi globine in strmih pobočij se na njihovem dnu zadržuje mrzel zrak – prihaja do temperaturnega obrata. Zaradi tega so nastala številna mrazišča ter ledene jame in brezna. V njih se zaradi velikih količin padavin pozimi nabira sneg, ki se obdrži dolgo v poletje. Ker se v brezni zadržujejo nizke temperature led nastaja tudi spomladi, ko v brezna priteka deževnica in ta zmrzuje. V marsikateri jami in breznu pa se sneg in led tudi poleti ne stalita, saj se temperatura ne dvigne nad ledišče. Na dnu brezen se kopiči debelejša plast ledu, imenovanega večni led. Te jame in brezna imenujemo ledenice.³ Na Nanosu jih najdemo več: Veliki vipavski, Mali vipavski, Slapenski, Trški, Loški in Podraški ledenik. Imena so dobile po legi v gozdovih, ki so bili v posesti Vipavcev iz Slapa, Loga, Podrage in trga Vipave.⁴

»Poročilo revirnega gozdarja I. Aichholzerja iz leta 1878 navaja, da so ledene jame prava narodna skladišča ledu v dobi milih zim, ko ga povsod primanjkuje. Pozimi leta 1863 so ga zvozili s Trnovskega gozda in Nanosa z vozmi in po železnici v Trst. Tu so led najprej razdrobili, nato pa spravili v sode. Te so postavili v večje sode, vmesni prostor pa zapolnili z žaganjem in soljo. Tako uskladiščen led so vozili s parniki v Aleksandrijo. Tam so prodajali 50 kg ledu po 5 do 6 goldinarjev ali celo za več. Če je bilo vreme ugodno, je prispel tovor na cilj brez izgub. Če pa je na poti začel pihati močan široko, je lahko znašala izguba 30 do 40 %. V mili zimi leta 1873 so izvozili precejšnje količine ledu tudi na Dunaj in v Budimpešto.«⁵

Najbolj znan na Nanosu je Veliki vipavski ledenik, imenovan tudi Veliki trški ledenik. Dolg je 164 metrov, globok pa 71 metrov. Ledenica ima stalen led tudi v današnjem času, ko so zime bolj mile. Ker je ledenik strm in globok, se vanj zaradi varnosti obiskovalci ne bi spustili. Obiskovalci bi se spustili v Slapensko brezno, ker ni tako strmo in globoko. Brezno ima bolj stopničast vhod. Dolgo je 50 in globoko 41 metrov. Med čakanjem na spust v brezno si ogledamo še Mali vipavski ledenik, ki leži zraven Slapenskega. Ta je dolg 50 in globok 50 metrov. Med potjo do ledenikov spoznamo ledarstvo.

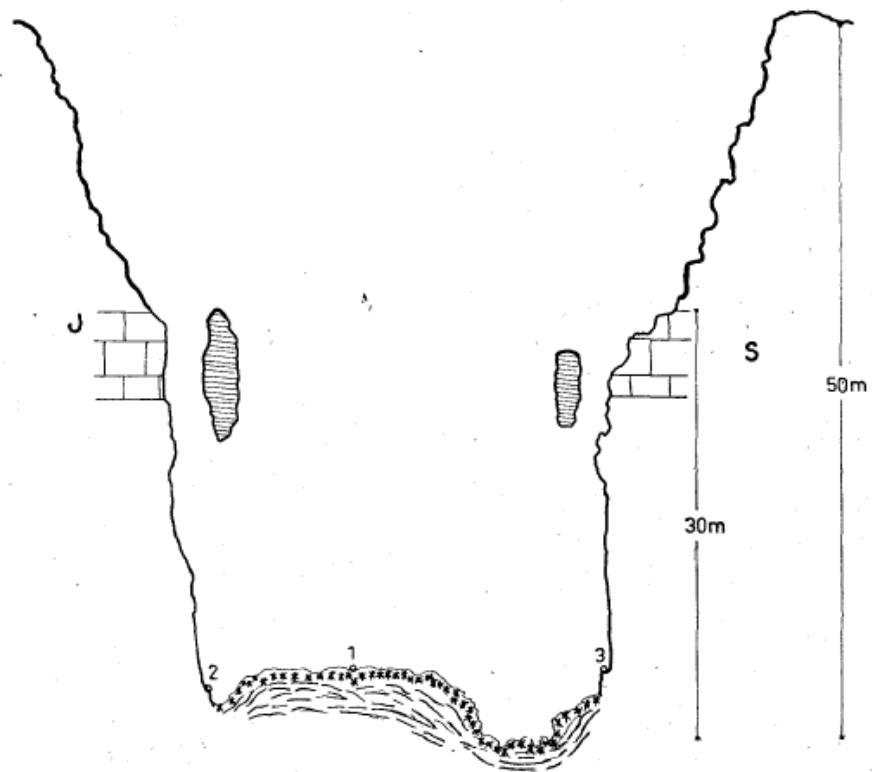
Ledarstvo je rezanje in vožnja ledu iz Trnovskega gozda in Nanosa v Trst. Led so rezali in pripravljali domačini, vozili pa furmani. Gozd v Trnovskem gozdu je bil državni, koncesijo za rezanje in vožnjo ledu je domačinom dalo ministrstvo za mornarico, ki je upravljalo z gozdom. Gozd na Nanosu pa je bil privatni in iz teh ledenic so vozili in prevažali domačini. V Trstu so ga prodajali gostilničarjem, premožnim meščanom in ladjarjem.

³<http://www.vipavskadolina.si/odkrivaj/dediscina/naravna-dediscina/kraski-svet>

⁴www.jamarska-zveza.si/images/Documents/Nase_jame/Nase_jame_05_1963.pdf

⁵<http://izvirna-vipavska.si/sl/raziskovalni-pohod-po-nanoskih-ledenikih>

VELIKI TRŠKI LEDENIK

Slika 7: Prerez Velikega vipavskega ledenika

(Vir: www.jamarska-zveza.si/images/Documents/Nase_jame/Nase_ia)

Slika 8: Veliki vipavski ledenik imenovan tudi Veliki trški ledenik.

(Foto: članice turističnega krožka)

Pozimi so led vozili iz vseh kalov in brezen, poleti so vozili le iz tistih, kjer je led tudi v poletnem času. Led iz ledenic (led je tudi poleti) se je počasneje topil kot led iz kalov in brezen (nastaja vsako zimo in se do poleti stopi). Pozimi in spomladi so led rezali v vseh brezni in kalih ter ga zbirali v večjih brezni in jamah, ga pokrili in potem poleti vozili v Trst. Nekateri so pri hišah sezidali svoje ledenice (vzidali v hrib ali tla – klet), da so jih pozimi napolnili z ledom in zaprli ter poleti vozili v Trst.

V brezna so domačini položili dolge lestve – več lestev so z lesko zvezali skupaj (leskove veje so že med rastjo zvijali, da so zavite zrasle – so bile bolj prožne). Na Nanosu so domačini posekali velike smreke, jih malo obžagali in položili v brezna – se po vejah slednjih spustili noter in nosili iz njih led v košarah. Led so lahko tudi zvezali z vrvmi in ga povlekli ven. Led so žagali ali pa ga lomili, »klali« s sekirami. Odrezali so čim lepše kocke oz. pravokotnike, da so ga lažje prenašali in lepše zložili na vozove. Kocke so bile velike okrog 0,5x0,5 m, težke pa okrog 50 kg. Delavci so bili zaščiteni z usnjenimi predpasniki in rokavicami, revni delavci so si okoli pasu zavezali žaklje, da so se čim manj zmočili. Led so premikali oz. vlačili z velikimi kleščami.

Ko so led izvlekli iz brezna, so ga naložili na voz in ga obložili z listjem ali smrečjem, da se ni talil. Vozili so ga ponoči (ker je bilo hladneje). Vožnja do Trsta je trajala 8 ur. Med vožnjo so furmani malicali sir, skuto, domač kruh, okisan sir, »teleflajš«, ... V Trstu so imeli gostilničarji in premožne družine kleti, kjer so ta led spravljali. Obdržal se je celo poletje. Po potrebi so odlomili led iz kleti in prinesli do posebnih omar (predhodniki hladilnikov), ki so imele poseben prostor, kamor so dali led, da jim je hladil hrano in pijačo.

*Slika 9: Pokrivanje ledu z listjem.
(Vir: arhiv društva Doli)*

Ko prispemo do Malega vipavskega ledenika in Slapskega brezna, nas tam pričakajo člani Planinskega društva Vipava, ki bodo poskrbeli, da bo naš spust v ledenico varen. Obiskovalci si nadenejo varovalne komplete, čelade in svetilke. Člani planinskega društva jim predstavijo varen spust v ledenico. Obiskovalci se spustijo dogodivščinam naproti ...

Po dvigu iz brezna se odpravimo do Velikega vipavskega ledenika. Pot bo trajala pol ure. Po poti se z obiskovalci pogovorimo o občutkih v breznu. Skušajo si predstavljati, kako so moške v preteklosti brez varovalnih kompletov in čelad plezali v brezna, vlačili led iz njih ... Pri Velikem vipavskem ledeniku nas spet pričakajo vipavski planinci. Ledenik je velik in globok, ter ima strm

vhod, zato se bodo vanj spustili le izkušeni plezalci. Spustijo se v ledenico in prikažejo lomljenje oz. rezanje ledu. Sledi dvig ledu iz ledenice, kar nam pomagajo tudi naši obiskovalci. Led natovorimo na furmanski voz, ki nas čaka ob ledenici. Obiskovalci nam pomagajo obložiti led s smrečjem in listjem, da se nam po poti ne bo talil. Obiskovalci se usedejo na voz okrog ledu in furmani nas odpeljejo do Turistične kmetije Abram. Po poti nam furmani pripovedujejo zgodbe, ki so se jim dogajale na vožnji ledu v Trstu.

Furmani z ledarstvom niso dosti zaslužili. V Trstu so nakupili stvari, ki so jih jim naročili domačini. Med potjo so si v gostilni privoščili malico, največkrat »tripe« (vampe).

Med potjo nazaj so jih na Krasu (pod Štanjelom) večkrat čakali roparji – razbojniki. Ti so čakali v temi in skočili na voz, prišli do furmana in ga napadli z nožem (nož položili na vrat in zakričali »denar ali življenje«). Furman jih ni slišal, ker je voz ropotal. In tako je izgubil ves zaslužek.

*Slika 10: Malica za delavce.
(Vir: arhiv društva Doli)*

Enkrat se je en furman preveč zadržal v Trstu (je popival). Zvečer se je bal mimo Štanjela, vendar se je na roparje pripravil: na vozu se je obrnil tako, da je gledal v zadnji del, da bo videl, kdaj bo ropar skočil na voz. Obleko pa si je oblekel narobe, tako da ga bo ropar videl, kot da vozi voz. Konj je pot poznal, da furmanu ni bilo treba usmerjati še njega. In res. Ko je zapeljal po nevarnem odseku, je ropar skočil na voz, vendar ga je furman videl in njegov napad odbil.

Z vozom prispemo do Turistične kmetije Abram. Tam raztovorimo led in si damo hladiti pijačo. Pri Abramam nam bodo postregli z okusno domačo hrano, pridelano na njihovi ekološki kmetiji. Po druženju se polni lepih vtisov odpravimo domov.

*Slika 12: Maskota Turistične kmetije Abram.
(Foto: članice turističnega krožka)*

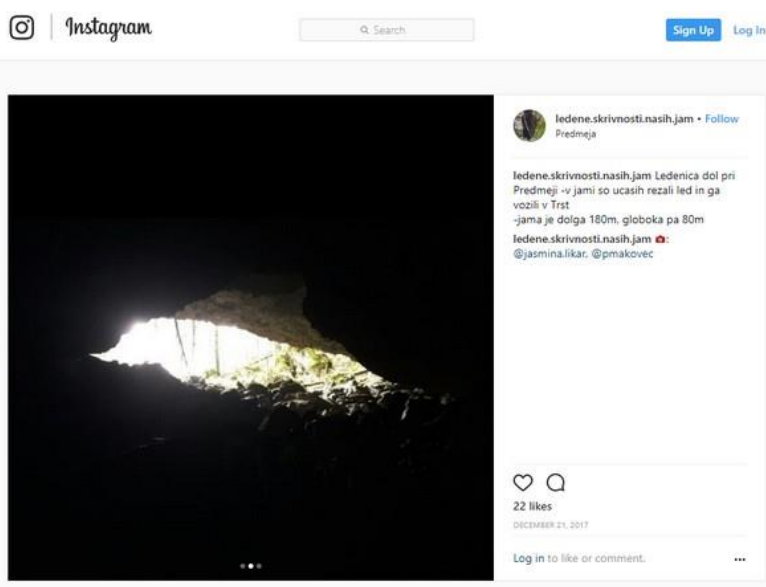

*Slika 11: Začetek in konec našega programa.
(Foto: članice turističnega krožka)*

TRŽENJE, OGLAŠEVANJE IN PROMOCIJA

Turistični program *Ledene skrivnosti naših jam* s podnaslovom »Odledenitev« kulturne dediščine je namenjen učencem III. triade osnovnih šol, srednješolcem in odraslim. Za mlajše navdušence naravne in kulturne dediščine bi morali program prilagoditi, saj je načrtovana pot zanje prenevarna – spuščanje v ledenico. Ves program bi vodile članice krožka same – med etapami se bodo vodičke menjale. Pri izpeljavi programa pa potrebujemo še pomoč Planinskega društva Vipava, da poskrbi za varen spust v ledenico ter društva Doli, da nam pomaga s furmani pri prevozu ledu. Program je namenjen manjšemu številu obiskovalcev, da bi ti bili res lahko aktivni in nam pri lomljenju ledu pomagali. Pa tudi spuščanje v brezno in iz njega je zahtevno in počasno.

Seveda smo se pri trženju opirali na družabna omrežja, največ na Facebook in Instagram. Brez tega pač ne gre. Večina obiskovalcev ideje za obisk najde na medmrežju, tam pa si poišče tudi vse informacije o dogodkih. Pri trženju nas je vodila ideja, da mora fotografije našega programa videti čim več ljudi, da bo postal prepoznaven.

Slika 13: Ledenica Dol – objava na Instagramu
(Foto: članice turističnega krožka)

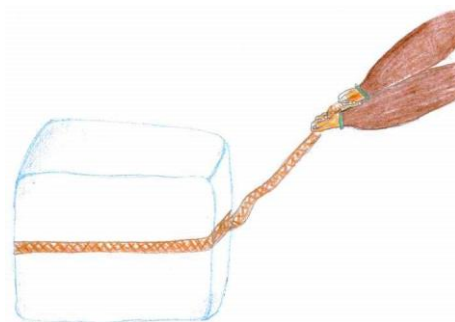
Program nameravamo predstaviti turistični agenciji, TIC-u Ajdovščina in Vipava ter Hiši mladih v Ajdovščini. Nad našimi prejšnjimi programi so bili navdušeni. Program bi lahko tržili in ga oglaševali na spletnih straneh, uvrstili pa bi ga v kataloge, ki so namenjeni zaključenim skupinam. Ker se že sedaj ukvarjajo z vodenjem turistov po teh krajih, bi jim bila ta ponudba prav zagotovo dobrodošla.

Naša šola bi lahko program oglaševala na spletni strani, preko katere bi vabili manjše skupine učencev iz drugih slovenskih šol, lahko bi npr. imeli v tem okviru dejavnosti za nadarjene učence. Program vsebuje veliko učnih ciljev geografije, naravoslovja in biologije, pa tudi zgodovine in seveda športa. Program bi nam lahko pomagali oglaševati tudi na spletnih straneh TIC-a Ajdovščina in Vipava. Seveda bi pripravile promocijski plakat, ki bi ga oglaševale na naši Facebook- in Instagram-strani.

ZAKLJUČEK

S programom *Ledene skrivnosti naših jam* smo vas želele prepričati, da vam imamo pokazati veliko lepega, zanimivega, skrivnostnega, pa tudi še neznanega. Da lahko iz pozabljene dejavnosti naredimo zanimiv turistični program. Po začetnem prepričanju, da smo v prejšnjih nalogah pokazali že vse, kar v našem kraju premoremo, smo vseeno dobile še kar nekaj idej za naprej.

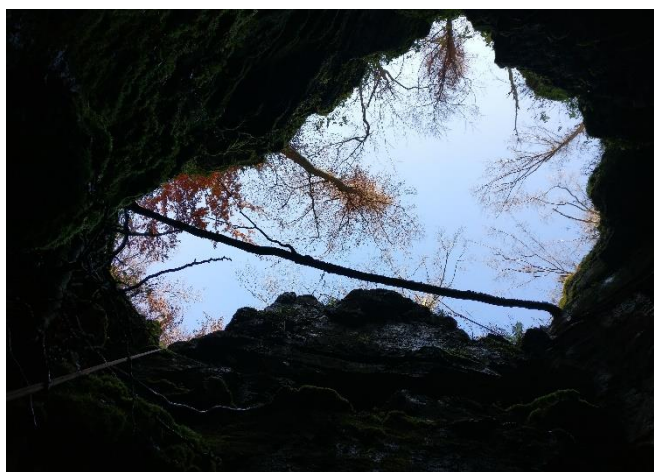
Tudi me, članice turističnega krožka, smo se pri pripravi programa o preteklosti našega kraja veliko naučile. Po začetnih težavah, ko je bil tudi naš program nekaj časa »zamrznjen«, smo pripravile zanimivo in aktivno izkušnjo. Obudile smo spomin na težko življenje in delo naših prednikov. Uspelo nam je, da se o ledarstvu ponovno govori.

Veliko smo se naučile o poklicu turističnega vodiča in priprave programov. Vseskozi nas je vodila misel, da moramo narediti zanimivo dejavnost, kjer bodo obiskovalci aktivni. Obiske smo morale časovno uskladiti. Učile smo se, kako podajati informacije in tržiti svoje ideje.

Pri turizmu je najpomembnejše trženje – vsako stvar lahko tržimo, če znamo iz nje narediti zanimivo, privlačno zgodbo. In ker smo »Facebook«-generacija, brez družabnih omrežij ne gre. To delo nas je najbolj veselilo – objavljanje na Facebooku in Instagramu, pisanje komentarjev, všečkanje, pa snemanje selfijev ...

Upamo, da bomo skupaj odkrivali skrivnosti naših jam.

*Slika 14: Kalarjevo brezno
(Foto: članice turističnega krožka)*

NAČRT PREDSTAVITVE NA TURISTIČNI TRŽNICI

Stojnica

Odločile smo se, da za predstavitev naše ledene zgodovine ne bomo potrebovale stojnice. Na prireditvenem prostoru bomo skušale narediti model jame: obkrožale nas bi temne stene, na sredini jame bi imele modele ledenih kock, zunanja stran jame bi bila zelena, na njej bi bili fotografije in opisi naših jam in brezen.

Vabljenje ljudi po Mercator centru

Dve učenki, naši turistični vodički, bosta vabili obiskovalce po Mercator-centru. Delili bosta letake, zgibanke in ljudi vodili do našega predstavitvenega prostora. S pomočjo tabličnih računalnikov bi obiskovalcem predstavljale našo pot in program.

Propagandni materiali

Naredili bomo reklamne letake, ki bodo na kratko predstavljali našo nalogo in namen. Delili bomo tudi zgibanke, kjer bo predstavljen naš program.

Spominki

Za spominke bomo obiskovalcem stojnice podarile obeske v obliki ledenih kock, ki predstavljajo našo ledeno zgodovino – ledarstvo.

Zabavne igre

Imele bi več zabavnih iger: kviz o našem programu in igra s kockami – obiskovalec vrže tri kocke, na katerih so različne slikice (v povezavi z našim programom). S pomočjo teh slikic bo poskušal povedati zgodbico o ledarstvu – seveda bomo obiskovalcem pri tem pomagale. Kviz bi imele na tabličnih računalnikih. Najboljšim obiskovalcem bi za sodelovanje v naši igri in kvizu podarile obeske v obliki ledenih kock.

*Slika 15: Obesek z ledenimi kockami.
(Foto: članice turističnega krožka)*

Program na stojnici

Na naši stojnici bi imele nekaj tabličnih računalnikov, na katerih bi ljudem med razlago pokazale fotografije, pot in program. Na koncu jim bi dale rešiti kratek kviz. Izročili jim bi zgibanko in obesek v obliki ledenih kock.

*Slika 16: Načrt naše stojnice
(Vir: članice turističnega krožka)*

VIRI IN LITERATURA

Atlas Slovenije. (1992). Ljubljana: Mladinska knjiga.

Černigoj, F. (2013). *Gora nad deželo.* Ajdovščina: Občina Ajdovščina.

Černigoj, F. (ur.) (2001). *Mati Gora: zbornik o Gori, Gorjankah in Gorjanih: ob 400-letnici naselitve Gore.* Predmeja: Društvo za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine Gora.

Društvo Doli. Društvo za oživljanje lokavškega izročila. Pridobljeno 25. 11. 2017, s

<http://www.doli.si/>

Geopedija. Pridobljeno 15. 10. 2017, s

http://www.geopedia.si/#T184_F19018:913_x426802_y75730_s15_b4

Habič, P. (1963). *O podzemeljskih ledenikih na Nanosu.* Naše jame. Glasilo Društva za raziskovanje jam Slovenije. Postojna: Društvo za raziskovanje jam Slovenije.

www.jamarska-zveza.si/images/Documents/Nase_jame/Nase_jame_05_1963.pdf

Kraška jama. Pridobljeno 16. 10. 2017, s

https://sl.wikipedia.org/wiki/Kra%C5%A1ka_jama

Nanos. Pridobljeno 19. 11. 2017, s

<https://sl.wikipedia.org/wiki/Nanos>

Planinsko društvo Vipava. Pridobljeno 15. 12. 2017, s

<http://www.planinsko-drustvo-vipava.si/>

Portal Banjške in Trnovske planote. Pridobljeno 20. 11. 2017, s

<http://www.planota.si/en/kraji/lokve/zanimivosti/7-velika-ledena-jama-v-paradani>

Trillek. Društvo za ohranjanje starih običajev. Pridobljeno 10. 11. 2017, s

<http://www.trillek.si/>

Trnovski gozd. Pridobljeno 10. 1. 2017, s

<http://www.summitpost.org/trnovski-gozd/721347>

Turistična kmetija Abram. Pridobljeno 12. 12. 2017, s

<http://www.abram-si.com/index.html>

Vipavska dolina. Pridobljeno 16. 12. 2017, s

<http://www.vipavskadolina.si/odkrivaj/dediscina/naravna-dediscina/kraski-svet>

<http://izvirna-vipavska.si/sl/raziskovalni-pohod-po-nanoskih-ledenikih>

Vzpostavitev Regijskega parka Trnovski gozd–Nanos. Pridobljeno 12. 10. 2016, s

<http://www.prc.si/programi-projekti/vzpostavitev-regijskega-parka-nanos--trnovski-gozd>

Zlobec, C. (1994): *Vipava Valley – a little Slovene Eden.* Ajdovščina: Communal Assembly.

Ljubljana: Mladinska knjiga.

KAZALO SLIK IN FOOGRAFIJ

Slika 1: Ilustracija furman, ki pelje led.....	2
Slika 2: Slapenski ledenik.....	8
Slika 3: Mali vipavski ledenik.....	8
Slika 4: Zalazarca - Snežna jama.....	8
Slika 5: Kalarjevo brezno.....	8
Slika 6: Zemljevid poti.....	10
Slika 7: Prerez Velikega vipavskega ledenika.....	12
Slika 8: Veliki vipavski ledenik imenovan tudi Veliki trški ledenik.....	12
Slika 9: Pokrivanje ledu z listjem.....	13
Slika 10: Malica za delavce.....	14
Slika 11: Začetek in konec našega programa.....	14
Slika 12: Maskota Turistične kmetije Abram.....	14
Slika 13: Ledenica Dol.....	15
Slika 14: Kalarjevo brezno.....	16
Slika 15: Obesek z ledenimi kockami.....	17
Slika 16: Načrt naše stojnice.....	19

PRILOGE

Priloga 1: Plakat za tržnico

Priloga 2: Vprašanja za intervjuje

1. Iz katerih ledenic so vozili led v Trst?
2. Kdo je vozil? Iz katerega kraja so bili? Imena in priimki? Koliko?
3. Kdo je klesal led? Lastniki jam?
4. Kako so klesali? S katerim orodjem? Koliko časa je trajalo? Kako velike oz. težke kose so klesali?
5. S čim so ga obložili, da se ni stalil?
6. Koliko časa je trajala vožnja do Trsta?
7. Kaj so malicali po poti?
8. Koliko so zaslužili? Kaj so si s tem denarjem kupili?
9. Ali poznate kakšno zgodbico v povezavi z ledarstvom?